

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Інституту держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України,
головному науковому співробітнику,
доктору юридичних наук, професору,
дійсному члену (академіку) НАПрН України,
Заслуженому юристу України
Малишевій Наталії Рафаелівні

В І Д Г У К

**офіційного опонента на дисертацію Кадухи Івана Васильовича на тему
«Міжнародно-правове співробітництво в сфері охорони здоров'я: питання
теорії і практики», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в
галузі знань 29 – «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 – «Міжнародне
право»**

Актуальність і значущість теми дисертаційного дослідження

Актуальність теми дисертаційного дослідження «Міжнародно-правове співробітництво в сфері охорони здоров'я: питання теорії і практики» зумовлена як фундаментальними засадами сучасного міжнародного права, так і прикладними потребами його розвитку в умовах глобальних трансформацій та викликів.

Передусім, її актуальність впливає з одного з базових принципів сучасного міжнародного права - принципу поваги до прав і свобод людини. Відповідно до статті 1 пункту 3 Статуту ООН, однією з цілей Організації є: «здійснювати міжнародне співробітництво у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного або гуманітарного характеру і в заохоченні та розвитку поваги до прав людини і основних свобод для всіх без розрізнення раси, статі, мови або релігії».

Право на охорону здоров'я як складова комплексу соціально-економічних прав людини є невід'ємним елементом цього принципу, що обумовлює необхідність формування ефективних міжнародно-правових механізмів співробітництва держав у відповідній сфері. У сучасних умовах, позначених пандемічними загрозами, збройними конфліктами, гуманітарними кризами та нерівномірністю доступу до медичних ресурсів, питання координації дій держав і міжнародних організацій у сфері охорони здоров'я набувають підвищеної уваги.

Особливого значення тема набуває для України у контексті євроінтеграційних процесів та виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію з Європейським Союзом. Зокрема, стаття 426 і 427 Угоди передбачає: «Сторони

розвивають співробітництво у сфері охорони здоров'я з метою підвищення рівня захисту здоров'я населення як передумови сталого розвитку та економічного зростання. Таке співробітництво охоплює, зокрема, зміцнення системи охорони здоров'я України, запобігання та боротьбу з інфекційними захворюваннями, покращення якості медичних послуг, а також імплементацію міжнародних стандартів і практик у сфері охорони здоров'я».

У цьому контексті дослідження міжнародно-правових засад співробітництва у сфері охорони здоров'я має не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення для України, оскільки сприяє належній імплементації європейських стандартів, гармонізації національного законодавства та зміцненню інституційної спроможності держави у сфері забезпечення права на охорону здоров'я. Саме тому дисертаційне дослідження Кадухи Івана Васильовича «Міжнародно-правове співробітництво в сфері охорони здоров'я: питання теорії і практики» постає як актуальне наукове завдання, спрямоване на ґрунтовний міжнародно-правовий аналіз накопиченого досвіду та визначення перспектив його подальшого розвитку з урахуванням сучасних глобальних викликів і потреб удосконалення національного правового регулювання.

Важливим показником актуальності обраної теми дисертаційного дослідження є те, що робота виконано відповідно до програм науково-дослідної діяльності Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України та є складовою планових тем «Адаптація законодавства України до права Європейського Союзу в умовах повоєнного відновлення» (номер державної реєстрації: РК 0123V104299), науково-дослідній темі «Міжнародні стандарти міжнародних організацій та їх імплементація державами-членами» (номер державної реєстрації 692021/150106) кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Київський авіаційний інститут»; міжвідомчим дослідницьким ініціативам, зокрема: «Міжнародно-правові аспекти забезпечення прав людини в умовах сучасних глобальних викликів» (номер державної реєстрації 0121U108745), «Адаптація правової системи України до стандартів міжнародного права в умовах воєнного стану» (номер державної реєстрації 0123U101622).

Таким чином, актуальність обраної теми дисертаційного дослідження Кадухи Івана Васильовича не викликає ніяких сумнівів. На підставі вищезазначеного можна констатувати, що дане наукове дослідження є цілком виправданим і доречним, насамперед, з точки зору її практичної значущості, зокрема в заповненні прогалини у вітчизняній міжнародно-правовій науці в питаннях міжнародно-правового співробітництва в сфері охорони здоров'я.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації Кадухи Івана Васильовича є достатньо обґрунтованими й переконливими, що забезпечено вдало обраною методологією дослідження, міцною джерельною базою.

Методи дослідження, обрані дисертантом, відповідають сучасному стану розвитку методології науки та є цілком адекватними поставленим меті і завданням.

Набір використаних автором загальних і спеціальних методів дослідження є доволі традиційним для вітчизняної юриспруденції та включає в себе діалектичний, історико-правовий, формально-юридичний, логіко-юридичний, герменевтичний, порівняльно-правовий, структурно-функціональний, системний, правового моделювання і прогнозування, синергетичний, аксіологічний, соціологічний, статистичний та інші методи.

До переваг роботи можна віднести відповідний аналіз джерелознавчої бази, яку дисертант вдало використав для дослідження визначеної тематики. У цьому аспекті заслуговує на увагу професійно опрацьовані автором наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців, а також значну кількість міжнародно-правових документів (загалом 448 найменувань).

Нормативну основу дисертації становлять Конституція України, законодавство України та зарубіжних держав у сфері охорони здоров'я (зокрема, Великобританії, Німеччини, США, Швеції, Франції, Іспанії, Італії, Греції, Японії, Туреччини, Індії та ін.), а також міжнародно-правові акти універсального і регіонального рівнів, зокрема прийняті в межах ООН, ВООЗ, Ради Європи, СОТ, інших міжнародних організацій, включно з Європейським Союзом. Інформаційну й емпіричну основу дослідження становить, зокрема, практика міжнародних судових установ (Європейського суду з прав людини, Міжнародного Суду ООН, Міжнародного кримінального суду) та інші релевантні джерела.

Результати дослідження підтверджені їх апробацією у 4 наукових статтях, а також у 3 тезах виступів на науково-практичних конференціях, міжнародній правовій школі. Усі названі публікації є достатньо обґрунтованими, вони цілком відповідають темі дисертації та вимогам академічної доброчесності.

Наукове і практичне значення одержаних результатів

Наукове і практичне значення одержаних результатів є істотним і полягає в тому, що сформульовані у дисертації положення, висновки та рекомендації можуть бути ефективно використані у нормотворчій діяльності та правозастосовній

практиці, зокрема при вдосконаленні законодавства у сфері охорони здоров'я та імплементації міжнародно-правових стандартів у національну правову систему України. Отримані результати мають значення для подальших наукових досліджень, сприяють розвитку доктрини міжнародного права у відповідній сфері та можуть бути використані у навчальному процесі під час викладання дисциплін міжнародно-правового та медико-правового спрямування, а також у правовиховній діяльності.

Дисертаційна робота формує підґрунтя для подальшої наукової дискусії щодо вдосконалення механізмів міжнародно-правового співробітництва у сфері охорони здоров'я, підвищення ефективності реалізації права на охорону здоров'я та гармонізації національного законодавства із міжнародними і європейськими стандартами, що загалом підтверджує її теоретичну і практичну значущість.

Структура дисертаційного дослідження

Дисертація відповідає всім формально визначеним вимогам. Структура дисертації є цілком логічною і відповідає обраній темі дослідження.

Робота складається з анотації, вступу, двох розділів (що об'єднують десять підрозділів), висновків, списку використаних джерел та додатків (чотирьох).

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, ступінь її наукової новизни, визначаються об'єкт, предмет, мета, завдання та методи дослідження, джерельна база, а також основні положення, котрі виносяться на захист, підкреслюється теоретичне та практичне значення отриманих результатів. У першому розділі дисертації розкриваються теоретичні засади становлення міжнародно-правового співробітництва у сфері охорони здоров'я через аналіз його історичної еволюції, права на охорону здоров'я, міжнародно-правового регулювання, контрольних механізмів та сучасної архітектури співпраці. У свою чергу, у другому розділі дисертації розкриваються практичні аспекти та комплекс проблем удосконалення міжнародно-правового співробітництва у сфері охорони здоров'я в умовах збройних конфліктів і глобальних епідемій, а також особливості гарантування безпеки лікарських засобів, надання медичної допомоги та захисту права на охорону здоров'я в практиці міжнародних і національних судових органів. У висновках узагальнено основні наукові та практичні результати дисертаційного дослідження та сформульовано обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення міжнародно-правового співробітництва у сфері охорони здоров'я.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

Ступінь наукової новизни результатів дослідження зумовлений тим, що вперше у вітчизняній науці міжнародного права на основі сучасних

методологічних підходів здійснено цілісне дослідження міжнародно-правових засад співробітництва у сфері охорони здоров'я. Обґрунтовано, що зазначена проблематика раніше не була предметом комплексного дисертаційного чи монографічного аналізу, тоді як наявні напрацювання вітчизняної та зарубіжної науки лише частково відповідають потребам сучасної політико-правової практики, зокрема в умовах євроінтеграційних трансформацій та глобальних викликів у сфері охорони здоров'я.

Новизна дослідження також полягає у запропонованому методологічному підході, який забезпечує інтегроване поєднання доктринального, системного, функціонального та міждисциплінарного аналізу міжнародно-правових явищ у відповідній сфері.

Заслугують на позитивну увагу такі положення дисертаційного дослідження:

- ґрунтовно досліджено історичний вимір міжнародно-правових відносин у сфері охорони здоров'я, зокрема еволюції відповідних норм і підходів, а також вплив міждержавної взаємодії на становлення й розвиток міжнародно-правового співробітництва у цій сфері, що дало змогу окреслити передумови, етапи та специфіку формування міжнародної кооперації держав у галузі охорони здоров'я, визначити роль Ліги Націй та ООН у формуванні її інституційних засад, а також обґрунтувати актуальність цього дисертаційного дослідження в сучасних умовах глобальних викликів у сфері охорони здоров'я (с. 27-44);

- визначено міждисциплінарний характер тематики дисертаційного дослідження, у межах якого міжнародно-правові засади співробітництва у сфері охорони здоров'я розглядаються у взаємозв'язку з конституційно-правовими та медико-правовими аспектами, що забезпечує цілісне й системне розуміння механізмів правового регулювання у цій сфері (с. 3, 21);

- на підставі комплексного аналізу міжнародно-правових актів як універсального, так і регіонального характеру у сфері охорони здоров'я обґрунтовано правову природу права на здоров'я як невід'ємного права людини та його місце в системі соціальних прав (с. 44-90);

- розкрито роль міжнародних інституцій у формуванні відповідних стандартів і механізмів реалізації права на здоров'я, а також охарактеризовано особливості імплементації цих стандартів у національні правові системи (с. 71-103);

- аргументовано визначено роль Європейського суду з прав людини у забезпеченні права на охорону здоров'я, який, незважаючи на відсутність у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод окремої статті про право на здоров'я, сформував розгалужену та послідовну практику його опосередкованого захисту в контексті ст. 2 (право на життя), ст. 3 (заборона катування) і ст. 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), розвиваючи стандарти позитивних зобов'язань держав щодо забезпечення ефективного доступу до медичної допомоги, належної якості лікування та захисту фізичної і психічної недоторканності особи (с. 97, 201-208);

- з'ясовано, що інтелектуальна власність у контексті протидії глобальним епідеміям набула характеру предмета інтенсивних наукових і політичних дискусій щодо доступу до вакцин та лікарських засобів, зокрема неліцензованих. Так, пандемія COVID-19 зумовила виникнення окремих, не завжди узгоджених правових режимів, у тому числі колізії між правом на здоров'я, закріпленим у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права та інших міжнародних документах, та зобов'язаннями у сфері охорони прав інтелектуальної власності відповідно до Угоди ТРІПС у межах СОТ, що актуалізує питання застосування гнучких механізмів, зокрема примусового ліцензування, у практиці держав і в межах діяльності ВООЗ (с. 111, 158);

- доведено, що міжнародно-правове регулювання охорони здоров'я в умовах збройних конфліктів становить комплексну систему норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини, спрямовану на захист медичної допомоги, поранених і хворих, медичного персоналу, медичних закладів і санітарного транспорту, а право на охорону здоров'я зберігається у воєнний час і передбачає підвищені державні зобов'язання (с. 122-148);

- встановлено, що міжнародно-правове співробітництво у сфері охорони здоров'я щодо протидії глобальним епідеміям (COVID-19, ВІЛ/СНІД) є історично сформованою, проте фрагментарною та нерівномірно узгодженою системою, яка, попри розвиток інституційних механізмів, залишається обмеженою в аспекті ефективної імплементації, належного фінансового забезпечення та реалізації принципу глобальної солідарності, що зумовлює потребу в її подальшій кодифікації та вдосконаленні (с. 148-169);

- обґрунтовано, що міжнародно-правове співробітництво в сфері охорони здоров'я при наданні медичної допомоги становить комплексну систему норм і механізмів, спрямованих на забезпечення доступності, якості та безпечності медичних послуг, а також гармонізацію національних систем охорони здоров'я відповідно до міжнародних стандартів. Окрім того, встановлено наявність проблемних аспектів, пов'язаних із нерівномірністю доступу до медичної допомоги, недостатньою імплементацією міжнародних норм у національне законодавство, правовою невизначеністю у сфері транскордонного медичного обслуговування та потребою удосконалення механізмів відповідальності (с. 189-201);

- обґрунтовано концепцію рамкової Конвенції ООН з глобальної безпеки здоров'я та авторську модель міжнародно-правових інструментів (протоколів), що мають бути розроблені в межах цієї угоди, а також систему похідних інструментів, спрямованих на врегулювання ключових напрямів у сфері охорони здоров'я (Національного протоколу щодо захисту медичних об'єктів, транспорту і персоналу в умовах збройного конфлікту, Національного механізму звітності та імплементації у сфері прав людини тощо) (с. 22-23, 102, 119, 215, 226-227).

Зауваження щодо окремих положень дисертаційної роботи

Завершуючи огляд позитивних сторін рецензованого дослідження Кадухи Івана Васильовича, вважаємо за необхідно звернути увагу на недостатньо обґрунтовані чи спірні положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень дисертанта або дискусії під час публічного захисту, зокрема:

- у підрозділі 1.3. «Загальна характеристика міжнародно-правового регулювання у сфері охорони здоров'я» дослідження ґрунтовно зосереджене на аналізі універсальних і регіональних нормативно-правових актів, зокрема в межах європейської, міжамериканської та африканської систем захисту прав людини. При цьому, в роботі зовсім не приділяється увазі нормативно-правовим актам, що формують арабську та південно-східну азійську системи захисту прав людини, що певною мірою звужує комплексність дослідження. Розширення дослідження за рахунок висвітлення особливостей забезпечення права на охорону здоров'я в зазначених регіональних системах сприяло б підвищенню його актуальності та наукової цінності, особливо в контексті міжнародно-правового співробітництва у цій сфері (с. 74-89);

- у підрозділі 1.4. «Механізми контролю за виконанням державами

зобов'язань щодо забезпечення права на охорону здоров'я» розкривається діяльність Комітету ООН з економічних, соціальних і культурних прав, Ради ООН з прав людини, ВООЗ, ЮНІСЕФ та неурядових міжнародних організацій у сфері забезпечення права на охорону здоров'я. Однак для підсилення аргументації щодо ефективності діяльності цих міжнародних інституцій доцільно було б доповнити дослідження аналізом окремих моніторингових звітів, спеціальних доповідей уповноважених осіб, а також практики їх застосування, що сприяло б більш ґрунтовному та доказовому обґрунтуванню отриманих висновків (с. 92-99);

- у підрозділі 1.5. «Сучасна архітектура міжнародного співробітництва у сфері охорони здоров'я» дисертант обґрунтовано визначає багаторівневий характер такої співпраці, виокремлюючи глобальний (нормативний), регіональний (інтеграційний) та двосторонній (трансакційний) рівні її функціонування. Водночас виклад має переважно описовий характер і потребує більш глибокого аналітичного наповнення. Зокрема, доцільним було б конкретизувати механізми взаємодії між зазначеними рівнями, а також проілюструвати їх практичну реалізацію через відповідні міжнародні інструменти та кейси, що дозволило б підсилити аргументованість висновків і краще розкрити особливості сучасної архітектури міжнародно-правового співробітництва у сфері охорони здоров'я (с. 113);

- у підрозділі 2.1 «Міжнародно-правове регулювання охорони здоров'я в умовах збройних конфліктів» дисертант слушно зазначає, що право на охорону здоров'я не припиняється в умовах збройного конфлікту. У цьому контексті доцільно було б доповнити аналіз практичними аспектами його забезпечення, зокрема з урахуванням того, що Україна як держава, яка зазнала збройної агресії, на практиці виконує відповідні міжнародно-правові зобов'язання (забезпечення медичної допомоги та належних умов тримання військовополонених, сприяння волонтерській діяльності з надання медичної допомоги на прифронтових територіях тощо), що посилює б прикладне значення дослідження. Крім того, поза увагою залишено практичний аспект, пов'язаний із тим, що населення, особливо особи, які проживають у прифронтових районах та на тимчасово окупованих територіях, належать до вразливих категорій, що потребують посиленого захисту, зокрема щодо реалізації права на охорону здоров'я, з огляду на обмежений доступ до медичних послуг та знижену їх якість (с. 122-148);

- у підрозділі 2.2 «Міжнародно-правове регулювання охорони здоров'я в

умовах протидії глобальним епідеміям» обґрунтовано акцентовано увагу на необхідності забезпечення права на охорону здоров'я вразливих груп населення, зокрема дітей (с. 151, 157), жінок (с. 151, 156), осіб з інвалідністю (с. 157), мігрантів, біженців та переміщених осіб (с. 159). Водночас недостатньо повно розкрито проблематику забезпечення цього права щодо осіб, які перебувають у місцях несвободи (с. 201), хоча така категорія об'єктивно належить до груп підвищеного ризику в умовах поширення інфекційних захворювань через скупченість утримання, неналежні санітарно-гігієнічні умови, обмежений доступ до своєчасної та якісної медичної допомоги, а також системні недоліки організації медичного забезпечення. Практика останніх років, зокрема під час пандемії COVID-19, а також у контексті поширення туберкульозу та ВІЛ/СНІДу, наочно підтверджує підвищену вразливість цієї групи, що зумовлює доцільність доповнення дослідження аналізом міжнародно-правових стандартів забезпечення права на охорону здоров'я осіб у місцях несвободи та практики їх реалізації в умовах глобальних епідемічних викликів.

Наведенні зауваження та міркування жодною мірою не впливають на високу оцінку дисертації Кадухи Івана Васильовича, не знижують її наукову та практичну цінність. Висловлені побажання є дискусійними та спрямовані на активізацію подальших наукових досліджень визначеної проблематики.

Висновок про відповідність дисертації нормативним вимогам Міністерства освіти і науки України

Аналіз дисертації Кадухи Івана Васильовича свідчить, що поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені. У цілому дисертація представляє самостійне наукове дослідження, яке має наукову і практичну цінність. Робота оформлена відповідно до державного стандарту та відповідає паспорту заявленої спеціальності.

Таким чином, за актуальністю, структурою, повнотою викладу матеріалу, аргументацією основних положень, новизною отриманих результатів дослідження Кадухи Івана Васильовича «Міжнародно-правове співробітництво в сфері охорони здоров'я: питання теорії і практики» відповідає Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 р. № 40, а його автор – Кадуха Іван Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 – Міжнародне право.

Офіційний опонент –

**кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного і
міжнародного права та прав людини
Харківського національного університету
внутрішніх справ**

19.06.2026

Андрій ВОЙЦІХОВСЬКИЙ